

A jubileumi év alkalmából Erkel Ferenc emlékkiállítás nyílt meg az Országos Széchenyi Könyvtár dísztermében. Rendezői és kiváló szervezői (Keresztury Dezső, Vécsey Jenő, Falvy Zoltán, Kecskeméti István, Somfai László, Illés Árpád) arra a feladatra vállalkoztak, hogy a zeneszerző személyes emléktárgyainak, s a gazdag korabeli dokumentációs anyag felsorakoztatásával méltassák a XIX. század legnagyobb magyar muzsikusanak pályáját, életművét és zenetörténeti jelentőségét. S tegyük hozzá: teljes sikerrel. Mert valóban imponáló Erkel-kép az, amely itt a látogató elé tárul: a zeneszerző, az előadóművész, a szervező Erkel portréja, megfelelő történeti keretbe foglalva. S ezzel szinte kijelölték helyét a kortársak között, s a magyar kultúra történetében. — A kiállítási tárgyakat három helyre csoportosították: a díszterem előtti folyosóra, a díszterembe és a márványterembe.

A díszterem előtti folyosón az Erkel fellépését megelőző korszakot, a magyar színjátszás, a magyar opera hősi időszakát, a reformkort jellemző képeket és kéziratokat helyezték el. Ezek a dokumentumok Széchenyi, Kossuth, Petőfi és Vörösmarty korának magyar színházkultúrájára utalnak, bemutatják első zenés színházainkat, az első magyar operák kézirateit, köztük Ruzitska Kemény Simon című operájának vezérkönyvét, Kótsi Patkó János Quodlibet operájának a Gáti-féle zongoraiskolában, 1802-ben megjelent kottáját, s a XIX. század első felének verbunkos kiadványait, Lavotta, Csermák verbunkosait. A Pesti Magyar Színház 1840. február 1-i Fidelio előadásának plakátján „a t. cz. Közönség minden korbeli tagjainak kegyébe mély tisztelettel ajánlja magát Erkel Ferencz karmester”.

Erkel életének és működésének legfontosabb eseményeit követhetjük nyomon a díszterem tárlói és képei között. Az egyik tárlóban a születési anyakönyvi bejegyzés fotokópiája, Erkel pályájának kezdeti állomásai: a XIX. század eleji Nagyvárad, Pozsony, Kolozsvár képe, s a Vieuxtemps-mal közösen írt szerzemények első kiadásai láthatók. A Nemzeti Színház 1840. augusztus 8-i plakátja a Batori Mária bemutató előadását hirdeti. Külön tárlók mutatják be az egyes operákra vonatkozó emlékeket.

Láthatjuk a Hunyadi László kéziratos partitúráját, bemutatójának plakátját, a korabeli jelmezeket, az első híres szereplők arcképét. — Ott találjuk Erkel karmesteri szerződésének eredetijét, melyben a Nemzeti Színház első karmagyaúl szerződik, 1846-ban.

Az elnyomatás éveiben is lankadatlan erővel dolgozó zeneszerző későbbi alkotásai: a Doppler testvérekkel közösen írt Erzsébet (1857), majd a Bánk bán következik ezután. Ott van Katona eredeti, kézírásos drámája, s annak első kiadása. A bemutató plakátja, a Keserű bordal kézirate, s a megértő kortárs, Mosonyi Mihály nagyjelentőségű tanulmánya a Zenészet Lapok 1861. március

21-i számában. Mosonyi az elsők között mutat rá Erkel zsenijére, s az opera kor-szakalkotó jelentőségére: „Ezen dalmű színrekerülése által új diadalt aratott nemzeti zenénk, s a nemesebb művészeti ízlés... Erkel legújabb dalművében nem kerülheti ki az észlelő hallgató figyelmét azon körülmény, hogy abban a magyar zenének mindinkább magasabb művészi régiók felé törekvő szellem-szárnnyai már erősen kifejlődve, hatalmasan kezdenek maguk mellett csapkodni, hogy nemcsak azok magaslataira felszálljanak.” — S Erkel már hírneve teljében ad előadási utasítást 1866-ban a Kolozsvári Nemzeti Színháznak és a debreceni színháznak.

Az operák mellett külön tárlók foglalkoznak nemzeti dalaink történetével. Erkel nemcsak a Himnuszt zenésítette meg, hanem a Szózatot is irt dallamot, s a Rákóczi indulót is feldolgozta zongorára. Ezekben a tárlókban láthatjuk, a többi között, Kölcsey és Vörösmarty kéziratát, a Himnusznak Erkeltől származó pályázati példányát.

Az 1867-ben bemutatott Dózsa szövegkönyve fekszik a másik tárlóban. Mellette az első közreműködők: Carina Anna, Lóra első alakítójának arcképe, Böhm Gusztáv rendező, Lehmann Mór díszlettervező képmása. — A Brankovics Györgyről azt írja az Egyetértés kritikusa, hogy: „Erkel képzelme nem képezi annyira erős oldalát a műnek, lépten nyomon szembeötlő reminiscenciákkal találkozunk. Dicsérendő és nem megvetendő oldala azonban az operának azon komoly törekvés, hogy szakítson a sablonszerűvel és dráma terére lépjen végképp.” A „dráma terére lépés” máig oly homályos kérdéseire, mint tudjuk, épp napjainkban derít fényt a zenetörténeti kutatás. A késői Erkel művek sorát a Névtelen hősök kézirata zárja le. Ott látjuk az István király, s a Nemzeti Színház jubileumára komponált Ünnepi nyitány kézírásos partitúráját is.

Az Operaházban őrzött emléktárgyak között megismerkedhetik a látogató Erkel szervezői és nevelő munkájával. Megismerheti Erkelt, az 1853-ban alapított Filharmoniai Társaság elnök-karnagyát, a hazai dalármozgalom irányító alakját, a Zeneakadémia igazgatóját. Személyes tárgyai között találjuk Berlioz és Ernst levelét, a díszes karmesteri pálcát, mellyel 1865-ben Beethoven IX. szimfóniáját vezényelte, s a filharmonikusok 35 éves jubileumára átnyújtott ezüstkoszorút.

A kiállítás bemutatja azokat a nagy keleteurópai zeneszerzőket is, akik Erkel előtt, vagy vele egyidőben, az orosz, lengyel és cseh nemzeti, realista opera megteremtői voltak. S Erkel barátai, harcostársai közül Liszt Ferencet, Goldmark Károlyt, Mosonyi Mihályt, Doppler Ferencet, Thern Károlyt és Ábrányi Kornélt. — Az utolsó üvegszekrényben a család, az Operaház, az Országos Magyar Daláregyesület gyászjelentése, s hivatalos búcsúztatók között ott fekszik a Vasárnapi Ujság nekrológja is, búcsúztatva azt a zeneszerzőt, akinek „fellépése korszakos a magyar zenében.”

A márványteremben az újabb hazai és külföldi, a szovjetunióbeli és németországi Erkel-előadások színpadképeit, az előadásokról készült felvételeket tekinthetik meg a látogatók. S egy üvegtárlóban az egyre növekvő Erkel irodalmat, idős Ábrányi Kornél: Erkel Ferenc élete és működése című, 1895-ben megjelent alapvető munkájától egészen napjainkig. A szép és tartalmas kiállítás valóban mindenki számára szinte érzékelhető közelségbe hozza Erkel alakját és művészetét. S ezzel méltó módon veszi ki részét a zeneszerző ünnepléséből.